

NAJVEĆA HRVATSKA STRANKA IZMEĐU NEPREPOZNTLJIVOSTI I POLITIČKE DOBITI

HDZ: zbilja ideološkog bespuća

Hrvatskoj je potrebno jačanje HDZ-a i stvaranje stabilne i snažne, umjerene i odmjerene desnice. Tek ona bi mogla spriječiti da HDZ i dalje vodi Račanovu politiku

Tomislav Jonjić

Kad je usred Domovinskog rata predviđao da nakon re-integracije okupiranih područja hrvatska politička scena postane bipolarna, predsjednik Tuđman vjerojatno je imao pred očima primjere koje nam nude države s izgrađenom, stabilnom i višedesetljetnom demokracijom, u kojima se izborno klatno u pravilnim razmacima pomiče s lijeve na desnu stranu i obrnuto, a prosječan birač ne uspijeva ni uočiti u čemu se sastojе razlike između tobožnje lijevice i tobožnje desnice. Naravno, nije Tuđman planirao da bi suparnički pol previše često dolazio na vlast, nego da bi samo povremeno Hrvatsku demokratskoj zajednici (HDZ) omogućio da predahne. U osnovi se taj model nije oslanjao samo na inozemne uzore. Njega je bilo jako podvesti i u okviru Tuđmanove programske deklaracije HDZ-a, u kojoj nije do izražaja došao samo njegov ideološki eklekticism, nego i trajna fascinacija radićevsko-mačekovskom Hrvatskom seljačkom strankom u vrijeme kad su razlike između stranke i narodnoga pokreta postale jedva raspoznatljive.

Iako su devedesetih godina prilike i u Hrvatskoj i u Europi bile bitno drukčije, u državi kojoj je trećina teritorija bila okupirana nije se činilo da je taj model nužno loš, jer je najveći dio javnosti i bez velika razmišljanja osjećao da bi on potkresao krila raznim političkim ekshibicionistima: kako onima što su sa stubišta američkoga Kongresa hitali odjenuti crne odore i dizati ruke u rimski pozdrav (pozdrav koji već svojim nazivom govori da nije hrvatski!), tako i onima koji su do jučer klečali pred ikonama sa Staljinovim ili Maovim likom, a sad su se prividno prometnuli u zagovornike ljudskih prava i tobože neumoljive arbitre demokracije, stvarno ostajući pristašama samo onih ideja u kojima je samostalna Hrvatska bila nezamisliva. Tuđman je procijenio da će takve pretvoriti u egzotičnu manjnu nevrijednu spomena, dok će sve ostale privući svojom programskom širinom ili, ne na zadnjem mjestu, osvajanjem vlasti. Bio je odveć iskusan da ne bi znao kako je trčanje pod šator pobjednika uobičajena popratna pojava svake, napose političke borbe.

■ Nastavak Račanove politike

Većini se to činilo prihvatljivo, pače i dobro; i većina je, po onome starom Ibsenovu paradoksu, kao i uvijek bila u – krivu. Jer, bilo je dovoljno da Tuđman umre, pa da se sva ta prividno moćna i stabilna tvorevina uruši. Nisu je napustili samo pojedinci i skupine koji su procijenili vlastite mogućnosti i koji nisu shvaćali da politički ne postoje po sebi, nego tek po Tuđmanu, pa se – poput Zemljina satelita – samo prčinjavu kao samostalna svjetlila,

dok u stvarnosti reflektiraju tuđe svjetlo. Mnogo teži udarac HDZ-u bila je i ostala ideološka neprepoznatljivost te stranke, koja je u nemaloj mjeri izravna posljedica Tuđmanove ambicije da ona ostane nacionalnim pokretom. Upravo ta neprepoznatljivost i ucijeljen osjećaj poslušnosti stranačkomu vodstvu doveli su do pobjede Ive Sanadera. A jedva godinu nakon njezina povratka na vlast pravi profil te stranke najpregnantnije je opisao Erhard Busek, izjavivši početkom studenoga 2004. za jedan zagrebački tjednik: „Podupirem vladu Ive Sanadera, jer provodi politiku Ivce Račana.“

Umjesto da to doživi kao uvredu, Sanader i vodstvo HDZ-a shvatili su Busekove riječi kao pohvalu, pa se novi predsjednik HDZ-a počeo zdušno tristi da dokaže kako je tobožnju pohvalu zaslužio. Uz aplauz tzv. neovisnih medija raspao se skandaloznim izjavama, od one oksfordske, da je hrvatski nacionalizam napokon u prašini, do one zagrebačke, da je pravomoćna odluka redovitoga suda hrvatske države, kojom je Predrag Matvejević proglašen krivim zbog klevete – neprihvatljiva. Umjesto da Busekovu ocjenu shvati kao upozorenje i optužbu stranačkoga vodstva članstvo HDZ-a i dalje se nastavilo klanjati Sanaderu, tumačeći njegovu aroganciju kao izraz autoriteta i previđajući da nema nijednoga obećanja koje predsjednik HDZ-a nije izneverio. Ali povijest će unatoč tomu zabilježiti da, osim demonstrativnog odlaska Branimira Glavaša i stvaranja HDSSB-a (gdje su važniji bili osobni od ideoloških motiva), članstvo HDZ-a nije poduzelo ni jedan jedini organizirani, spomena vrijedan pokušaj da se promijene odnosi unutar stranke, odnosno da HDZ prestane „provoditi politiku Ivce Račana“.

■ Od Manolića i Mesića do HDZ-a

Ma koliko političko zakonodavstvo, napose propisi o ustroju i djelovanju političkih stranaka, bili jedna od rakan hrvatskoga društva, nije samo to zakonodavstvo odgovorno zbog toga što je hrvatski partitokratski sustav odavno pripomrio patološke oblike. To zakonodavstvo i stranački statuti omogućavali još veću vlast, ali su se i pojedinci i skupine bunili i opirali, barem pasivno. Ovdje to nije bio slučaj. Ovdje je stranka identificirana s nacijom, a stranačko vodstvo s državom. Tek zahvaljujući vrlo uspješnu apelu na savjest vlastitih pristaša i simpatizera, postalo je moguće da se vodstvo više ne obazire na pristaše.

Zato je bilo moguće da Sanader sâm odlučio hoće li biti predsjednik države ili će napustiti politiku; zato je bilo moguće da unutar stranke vodi personalnu (kao i svaku drugu) politiku po miloj volji; zato je bilo moguće da stranku kao kakvo leno preda u ruke Jadranki Kosor. A u jednoj od takvih epizoda Sanader je – faraonski, kako bi se izrazio pokojni Šime Dodan – u ministarske fotelje doveo i sadašnjega predsjednika HDZ-a, Tomislava Karamarku. Nakon niza mafijaških ubojstava, nakon što je na kaučnu pragu

I pola godine nakon Karamarkove izborne pobjede HDZ je politički neprepoznatljiv

ubijena kćer nekadašnje potpredsjednice Vlade i poznatoga zagrebačkog odvjetnika, Sanader je u listopadu 2008. po kratkom postupku instalirao dva nova ministra. Na čelo policije došao je Karamarko, ministrom pravosuđa imenovan je dr. Ivan Šimonović. Stvar nije samo bila izvanredna, nego je i izgledala izvanredno: iako je već bio na čelu obavještajne agencije, Karamarko se sa Sanaderom pred kamerama pojavio odjeven neformalno, u jeansu, kao komandos koji je skočio padobranom duboko iza neprijateljskih ruku, odlučan da po kratkom postupku i bez milosti riješi sve probleme, otpuhne dim s vrha revolverске cijevi pa se onda opet povuče u udobnost svakodnevnog anonimnosti.

U ideološkom smislu ta rekonstrukcija Vlade nije značila ništa: HDZ je u koaliciji s HSS-om i srpskim klijentelistima nastavio provoditi Račanovu politiku. U personalnom smislu, bio je to novi šamar članstvu HDZ-a, jer u situaciji koja je vonjala barem na prvi stupanj izvanrednog stanja najveće stranke u državi nije bila kadra iznjedruti dva čovjeka koji bi preuzeli resore pravosuđa i unutarnjih poslova, nego je kao „stručnjake“ morala angažirati dvije nestranačke osobe. A nijedna od njih ipak nije dojezdila iz anonimnosti. Ako je Šimonovičeva razmjerno istaknuta uloga u Ministarstvu vanjskih poslova bila u političkom smislu ipak bezbojna, s Karamarkom je stvar bila drukčija: profesor povijesti koji se u studentsko doba kretao na margini organizirane zagrebne skupine katoličke mladeži donekle je logično u vrijeme osnivanja prvih stranaka pristupio HDZ-u, ali je vrlo brzo i prilično nelogično uskoro postao šefom Manolićeva kabineta.

I oni koji Manolića nisu pobliže upoznali znali su da je on temeljito svladao onaj lenjensko-staljinjski poučak prema kojemu je „kadrovska politika jedina prava politika“; oni koji ga znaju bliže pamte da se brižno skrbio io praktičnoj primjeni tog poučka. Nije zato previše čudno da je Karamarko završio u policijskim vodama: bez ikakva je iskustva postavljen na mjesto načelnika Zagrebačke policijske uprave. Tu je pao u nemilost i bio smijenjen prividnim promaknućem na mjesto pomoćnika ministra unutarnjih poslova za kadrovske poslove. Valjda ga je to učinilo „stručnjakom za sigurnost“, pa će ostatak karijere provesti na obavještajno-sigurnosnim poslovima.

A kad su mediji uoči izbora za predsjednika HDZ-a u svibnju 2012. prebrali po utrobama kandidata, potezalo se pitanje prvoga Karamarkova ulaska u politiku na velika vrata (onoga pod Manolićem), pa i njegova slavnog povratka (onoga 2000. pod Mesićem), ali kao da nikoga nisu zanimali ni razlozi ni okolnosti njegove smjene s mjesta šefa Zagrebačke policijske uprave. Nitko nije pokazao zanimanje za njegovo uspješno bavljenje privatnim poslom, pa čak ni za razloge raskida s Mesićem, a kamoli za njegovu možebitnu ulogu u nastanku, otkrivanju i navodnom nestanku izvornoga *Brijunskoga transkripta*, dokumenta kojemu je u hrvatskoj povijesti nedovoljno osigurano mitsko mjesto.

Štoviše, Karamarkovoj su pobjedi najviše pridonijeli upravo oni mediji koji su mu bili prividno neskloni, time što su svoje kritike dozirali točno na onaj način i u onoj mjeri koja je stranačkomu izbornom tijelu sugerirala da treba glasovati baš za Karamarku. Jer, za njega bi, recimo, bilo pogubno da su ga izdanja EPH ignorirala, smrtonosno da su ga hvalila: to bi bio put u propast. Kritika je ovdje značila preporuku, tobožnji strah od njegova dolaska na čelo stranke biračko je tijelo iščitavalo kao jamstvo kvalitete.

■ Potraga za pravom desnicom

Nije Karamarko dugo na čelu HDZ-a, ali jest dovoljno dugo da se o njegovoj politici može dati sud koji se neće svoditi samo na ocjenu dojma koji on ostavlja i na doista neobičan način njegove kako verbalne, tako i neverbalne komunikacije. No pravi problem sastoji se u činjenici da je politička strategija HDZ-a i pola godine nakon Karamarkove izborne pobjede ideološki nerazgovijetna, a politički neprepoznatljiva i anemična. Fascinantno je da se u toj stranci ne događa ništa osim snažna procesa discipliniranja stranačkih redova i češljanja *nepočešljanih misli*, iako je situacija za neku oporbenu stranku idealna. Sva Vladina politika svodi se na kresanje socijalnih prava i jeftino podilaženje marginalnim, ali glasnim društvenim skupinama, dok njezin predsjednik sablažnjava javnost izjavama o Hrvatima kao paradoksalnoj, jedva postojećoj naciji, istodobno nas uveseljavajući latinskim postapalicama izgovorenima s indijanskim naglasom, bolnim preponama, neduhovi-

tim biblijskim prisposobama i otužno neumjesnom usporedbom pokojnoga predsjednika Sabora s mlijekom koje piju rudari u rudnicima olova.

Na Milanoviću bi, kao svjedodbeno na Miki Špiljku, mogao parazitirati čitav jedan satiričko-humoristički list, a Karamarkov HDZ dopušta da ga takav čovjek izvrgne ruglu u Saboru, pred očima čitave nacije! I onda, potkraj ljeta, *taj i takav HDZ* izide sa senzacionalnim zahtjevom: Vlada je nesposobna, Hrvatska treba vladu stručnjaka! HDZ ne traži raspisivanje izbora, nego traži da odgovornost preuzmu „stručnjaci“! Nema mnogo primjera u analima parlamentarne demokracije da jedna – i to najjača – oporbena stranka, traži da vladu zamijeni netko drugi, a ne baš ona. Ali nema ni zornijega dokaza posvemašnjeg nesnalaženja, nedostatka političke vizije i straha od odgovornosti.

A kad potkraj rujna kolumnist jednoga dnevnog lista – onaj kojemu je mjesto u povijesti hrvatskoga novinarstva osigurano objavljivanjem izmišljenog razgovora s predsjednikom vlade – istakne kako bi HDZ „trebao mobilizirati sve raspoložive nezadovoljne birače sklone desnim opcijama“, *taj i takav HDZ* odmah zagrizne udicu i najavi koalicijsko okupljanje nekoliko malih stranačkih grupacija s desnice i desnoga centra. Neće do te *antikukuriku-koalicije* doći, naravno. Lideri tih malih stranaka znaju da bi ih u toj kombinaciji HDZ progutao. Njihove bi se stranke utopile u HDZ-u, a oni bi izgubili svoje sinekurice, predsjedničke titule i mogućnost kasnije političke trgovine posredovanjem javnih poduzeća, kojekakvih agencija i nadzornih odbora. Mnogi zapravo i postoje samo s tom svrhom.

Zato ta pripovijest u tehničkom smislu nije važna. Važno je samo to da se u *takav HDZ* i dalje nastoji progutati male, *državotvorne* odnosno pravaške stranke. A ono što je Hrvatskoj potrebno nije utapanje tih grupacija u HDZ-u, nego njihovo jačanje i stvaranje stabilne i snažne, umjerene i odmjerene desnice. Tek ona mogla bi spriječiti da HDZ i dalje vodi Račanovu politiku. No i *taj i takav* i Karamarkov HDZ uporno i, načalno uspješno, nastoji spriječiti takav razvitak. Ostaje samo pitanje čini li to zbog svoga ideološkoga lutanja po bespućima, ili u svemu tome ipak ima i *sustava i ideologije*...